

Cigarešu pieejamība 13–15 gadīgiem smēķējošiem jauniešiem Latvijā

Biruta Velika, Iveta Pudule, Daiga Grīnberga

*Slimību profilakses un kontroles centrs, Pētniecības, statistikas un veselības veicināšanas departaments,
Neinfekcijas slimību datu analīzes un pētījumu nodaļa, Latvija*

Ievads. Latvijā ir augsts ikdienas smēķētāju īpatsvars gan pieaugušo iedzīvotāju, gan pusaudžu un jauniešu populācijā. Smēķēšanas uzsākšana agrā vecumā ir saistīta ar paaugstinātu regulāras smēķēšanas uzsākšanas risku, ar smēķēšanu saistīto slimību risku un sarežģītu smēķēšanas atmešanas procesu. Saskaņā ar Starptautiskā skolēnu veselības paradumu pētījuma 2009./2010. mācību gada aptaujas datiem Latvijā 40% meiteņu un 45% zēnu pirmo reizi smēķējuši vecumā līdz 13 gadiem. Latvijas likumdošana nosaka, ka smēķēt un iegādāties tabakas izstrādājumus ir aizliegts personām, kuras ir jaunākas par 18 gadiem, tomēr pētījumos atklājas, ka nepilngadīgajiem smēķētājiem Latvijā nesagādā īpašas grūtības iegādāties cigaretes veikalā.

Darba mērķis. Noskaidrot smēķējošo skolēnu prevalenci dzimuma un vecuma grupas, kuri iegādājas cigaretes veikalā / kioskā un uzskata, ka tās viņi tur var viegli nopirkt.

Materiāls un metodes. Izmantoti Slimību profilakses un kontroles centra realizētā Starptautiskā jauniešu smēķēšanas pētījuma Latvijā 2011. gada aptaujas dati. Pētījuma atlasē izmantota divu posmu (skolas un klases) klasteru metode, atlasot no visām Latvijas vispārizglītojošām skolām 7., 8. un 9. klašu skolēnus. Pētījuma mērķa populācija ir skolēni vecumā no 13 līdz 15 gadiem. Aptaujā piedalījās 3835 skolēni no 50 Latvijas vispārizglītojošajām skolām (reprezentatīva atlasē). Dati par cigarešu iegādi veikalā / kioskā analizēti par smēķētājiem (n = 841). Dati par pārdevēju atteikumu veikalā pārdot cigaretes un uzskatu, vai ir viegli iegādāties cigaretes veikalā / kioskā, analizēti par smēķētājiem, kuri cigaretes iegādājas veikalā / kioskā (n = 266). Datu analīzē izmantotas aprakstošās statistikas metodes – šķērstabulas, χ^2 tests. Statistiskā ticamība balstīta uz p vērtībām, un p vērtība, kas mazāka par 0,05, uzskatāma par statistiski ticamu.

Rezultāti. 30,7% (95% TI [26,2; 35,6]) 13–15 gadīgo smēķētāju parasti cigaretes nopērk veikalā / kioskā, zēni un meitenes attiecīgi 31,5% (95% TI [25,3; 38,4]) un 29,8% (95% TI [24,1; 36,3]). Analizējot vecuma grupās: 25,7% (95% TI [16,2; 38,2]) 13 gadīgo, 24,4% (95% TI [19,3; 30,4]) 14 gadīgo un 36,0% (95% TI [30,3; 42,2]) 15 gadīgo skolēnu cigaretes nopērk veikalā / kioskā. Kopumā 70,4% (95% TI [64,3; 75,9]) smēķētāju, kuri cigaretes iegādājas veikalā / kioskā, nav ticis atteikts tās pārdot skolēnu vecuma dēļ. Nav statistiski ticamas atšķirības saistībā ar atteikumu pārdot cigaretes ne pēc skolēnu dzimuma, ne vecuma. 76,2% smēķētāju, kuri cigaretes ir iegādājušies veikalā / kioskā, uzskata, ka viņi to var viegli izdarīt. Palielinoties vecumam, pieaug skolēnu īpatsvars, kuri uzskata, ka var viegli cigaretes nopirkt veikalā / kioskā: 13 gadīgie 66,4%, 14 gadīgie 69,9% un 15 gadīgie 80,6% (p < 0,001). Savukārt dzimuma grupās statistiski ticamu atšķirību nenovēro.

Secinājumi. Latvijā ir augsts 13–15 gadīgo smēķējošo skolēnu īpatsvars, kuri cigaretes iegādājas veikalā / kioskā gan dzimuma, gan vecuma grupās. Tāpat ir augsts smēķējošo skolēnu īpatsvars, kas pērkot cigaretes veikalā / kioskā, nav saņēmuši atteikumu vecuma dēļ. 80,6% 15 gadīgo smēķētāju uzskata, ka viņiem nav grūtību cigaretes veikalā / kioskā nopirkt. Augsts ir arī 13 un 14 gadīgo smēķētāju īpatsvars, kuri domā, ka viegli var cigaretes nopirkt veikalā / kioskā.